

A propòsit de l'educació intercultural

SALOMÓ MARQUÈS SUREDA

Degà de la Facultat de Ciències de l'Educació de la UdG

PIERRE Vilar deia que Catalunya era una regió-passadís, un país en el qual des de sempre s'hi han instal·lat pobles procedents del Nord o del Sud. Certament Catalunya ha estat i és una terra amb constant presència d'homes i de dones d'altres cultures, religions i llengües. D'homes i de dones que, per exemple, fa uns anys provenien de diverses regions de l'Estat espanyol i que ara sobretot provenen del Nord ric o del Sud pobre. No fa pas gaire temps que la premsa local ens informava -tot fent-se ressò d'un estudi elaborat per un grup de sociòlegs a partir de les dades dels ministeris espanyols de Treball i de l'Interior- que «Les comarques gironines tenen el percentatge més alt d'immigrants de l'Estat» (El Punt, 15 d'agost).

Segons aquest estudi, a les nostres comarques hi ha un 1'59% d'estrangers que provenen de l'anomenat Tercer Món (la mitjana estatal és de 0'53%) i un 0'92% d'estrangers que provenen del Primer Món (la mitjana espanyola és del 0'50%). La presència d'estrangers a les nostres comarques en qualsevol de les dues situacions contemplades sempre és, doncs, superior a la mitjana espanyola, segons els percentatges elaborats amb les dades oficials proporcionades pels dos ministeris. Hi ha, però, altres dades -com ara les dels GRAMC (Grups de Recerca i Actuació sobre Minories Culturals)- que són més elevades; segons els responsables d'aquesta entitat, el percentatge d'immigrants procedents dels països del Tercer Món arriba fins al 2'1% i en alguns indrets és superior a la mitjana europea.

Al costat d'aquestes dades vull recordar el que afirma el sociòleg Joan Costa en un treball recent, de l'any 1993, sobre Religió i valors en la Catalunya actual, publicat per la Fundació Joan Maragall: «Catalunya dóna uns índex més alts de racisme que el conjunt de la societat espanyola, principalment amb grups de musulmans i gent d'altra raça, en general immigrants estrangers. Aquesta actitud és més accentuada com més gran és la persona i més avall es troba en l'escala social.»

■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■

A casa nostra, doncs, hi ha una presència significativa de persones procedents d'altres cultures, una presència estable que es va consolidant, segons que ens diuen els experts. I és una presència que es nota al carrer, a les botigues i també a l'escola! A la comarca de la Selva una presència d'immigrants del Tercer Món, en especial de certs països africans, hi és de fa temps (per cert, aquesta presència ha fet que es difongués algun acudit de molt mal gust - indicatiu d'un racisme latent?) i el treball que es va fent, superant dificultats econòmiques i de tot tipus, per a la seva formació ha estat reconegut internacionalment.

A les nostres escoles cada vegada són més els mestres preocupats per fer un ensenyament que tingui present la diversitat de llengües, cultures i religions que alguns ja tenen en les seves aules. Cada vegada hi ha una major sensibilització dels ensenyants sobre aquesta realitat inqüestionable. Una presència que es dona especialment a l'escola primària, però que també comença a notar-se a la secundària. Aquest passat mes de setembre recordo haver vist en la llista de noms d'alumnes que s'examinaven per a l'accés a la universitat el d'una noia búlgara i el d'un noi marroquí. Els mestres preocupats per l'ensenyament, per fer un bon ensenyament, es demanen què cal fer davant la realitat intercultural.

La presència de nois i noies d'altres cultures a les escoles de casa nostra és un fet positiu i una ocasió immillorable d'enriquiment cultural mutu. Tots hi podem aprendre a partir de la presència de l'altre. És un fet positiu i enriquidor, encara que a l'hora de la veritat aquesta realitat plural faci que els adults, els mestres, a vegades se sentin desconcertats i no sàpiguen com actuar, ells que varen ser formats per educar nens i nenes d'una mateixa cultura!

Aquesta qüestió s'ha de solucionar ampliant els programes de formació inicial i preparant-ne de formació permanent. Cal reconèixer que els programes actuals de formació inicial dels mestres no contempen el fet de la realitat intercultural amb tota la seva intensitat. La formació que reben els futurs mestres sobre el fet de la interculturalitat encara és el fruit de la voluntat i de l'interès d'uns professors, i no respon pas a un canvi a fons del seu currículum. Els actuals programes de formació inicial són atapeïts i curts. No hi ha temps per a gaire res més que no sigui estudiar i preparar els exàmens. ¿On queda l'espai per a la reflexió, la discussió a fons, la lectura pausada, la crítica,..., elements indispensables per fer que el mestre esdevingui un educador?

Amb la decisió per part de les autoritats estatals de deixar que la carrera de magisteri continuï tenint tres cursos, és a dir, que sigui una

dor sempre que es faci amb una actitud d'obertura i sense encastellar-nos en les nostres veritats i convenciments. Del contacte amb els altres, sempre en podem aprendre coses i sempre els podem donar quelcom de positiu. És cert que aquest intercanvi cultural no sempre és fàcil, però les dificultats no ens han d'impedir de fomentar-lo.

L'escola ha de ser activa (que no vol pas dir que ha de fer moltes activitats), ha d'afavorir la personalització de l'infant, li ha de donar el bagatge de coneixements indispensable per viure en la nostra societat i al mateix temps l'ha de fer crític i obert de pensament i de comportament. L'escola, a més, ha de ser participativa. La formen quatre col·lectius: ensenyants, estudiants i pares, a més dels treballadors de la casa, que han de col·laborar plegats. L'escola també ha de ser intercultural i aquesta realitat ja s'ha de manifestar en els òrgans de govern de l'escola i en el seu ideari.

Som en un temps de crisi, de crisi econòmica seriosa. Quan la crisi ens afecta directament i toca les nostres butxaques se solen generar, més o menys inconscientment, actituds de tancament dins el propi grup, d'individualisme, de recerca de culpables fàcils per als problemes. Em sembla que això no és bo i que en moments de crisi cal generar unes altres actituds que siguin positives; actituds, per exemple, de revisió crítica de la nostra societat i del model que ens ofereix, de solidaritat col·lectiva i de compartir amb els altres... Aquests són valors que s'han de fomentar –tot practicant-los, és clar– a l'escola i a la societat. I penso que valors com el fet de compartir, la solidaritat, el sentiment de comunitat... als quals em referia són molt arrelats en alguns d'aquests immigrants que viuen entre nosaltres. En aquests moments de crisi el contacte directe amb els immigrants pot ajudar-nos a trobar camins de solució.